

Nieuwsbrief Afrikagetuigenissen vzw
Driemaandelijks/september 2013
P708863 / 3080 Tervuren
G. Bosteels, J. van Ruusbroecklaan 15
3080 Tervuren

België-Belgique
P.B. – P.P.
3080 Tervuren
BC 30592

AFRIKAGETUIGENISSEN

Nieuwsbrief nr. 31

September 2013

Beeld uit de materniteit te Jadotstad (thans Likasi) in 1953 (Foto Inforcongo)

Jaarlijkse ledenbijdrage

*Hartelijk dank aan de leden die reeds hun jaarlijkse bijdrage overgemaakt hebben.
(Zie de naamlijst op pagina 26)*

*Indien u nog geen betaling uitgevoerd hebt zult u in dit nummer
een overschrijvingsformulier willen vinden. Hartelijk dank bij voorbaat !*

TER HERINNERING :

VANAF DIT JAAR IS DE BIJDRAGE TOT 15 € (MINIMUM) TERUGGEBRACHT

In dit nummer :

	blz.
Hongerende kinderen... <i>Guido Bosteels</i>	3
Onze jaarvergadering 2013	4
Dokter Jef Haeverans – Enkele flitsen	6
Toerisme in Congo getest <i>Elisabeth Janssens</i>	10
Het Rwandese drama <i>Louis Jaspers</i>	14
In memoriam	
René Puttemans	21
Jo Van Severen	24
1964-2014 : 50 jaar na de rebellies in Congo	24
“Doctor Livingstone, I presume”	26
Naar een vernieuwd Afrikamuseum	27
Lidmaatschapsbijdragen	28

Hongerende kinderen...

Voor veel Congolese kinderen betekent vandaag eten morgen niet eten. Dat nieuws kon men enige tijd geleden lezen op de frontpagina van de New York Times. Men leest er dus dat op sommige dagen de kleine kinderen te eten krijgen en de grote niet. 's Anderendaags is het dan omgekeerd. Soms ook wisselen de volwassenen met de kinderen. Zulke nachtmerrie wordt in de krant als een familiaal ritueel in Kinshasa bestempeld.

Hoewel de bewoners niet zelden op de hoeken van de straten samen-komen om politieke discussies te voeren, kan hun dagelijkse struggle for life verklaren dat er geen massademonstraties plaatsgrijpen zoals dat bijvoorbeeld het geval had kunnen zijn naar aanleiding van de jongste betwiste verkiezingen.

De "overlevingsmarge" is zo gering dat daartoe de moed ontbreekt.

"De mensen in Kinshasa zijn zo arm dat ze met de hand op de mond leven", schreef Théodore Trefon, onderzoeker bij het Afrikamuseum te Tervuren. Tien jaar geleden kon het merendeel van de bevolking toch eenmaal per dag redelijk eten : maniok met wat palmolie en soms een stukje ingevoerde diepvriesvis, maar dat lijkt vandaag niet meer het geval te zijn.

Professor Eric Tollens (specialist in voedingsleer aan de KULeuven) is bijzonder streng voor de regeringspolitiek, die de ontwikkeling van de landbouw schromelijk verwaarloosd heeft en daar minder dan 1 % van de begroting aan besteedt. De productiviteit in de landbouw is dan ook totaal zoek. Indien men niet behoorlijk gaat investeren komt men er nooit uit, schrijft professor Tollens, die er zwaar aan tilt dat een vruchtbaar land als Congo dure deviezen moet verspillen aan het importeren van voedsel. De professor verwijst in dit verband naar Algerije dat lange tijd een belangrijk importland van voeding was maar dat dankzij een goede organisatie de graanteelt zodanig heeft opgedreven dat het zelfbedruipend is geworden.

Een zwakke en roofzieke overheid, onbestaande wegen, gebrek aan elektriciteit, rendementen op Sahel-niveau wegens gemis aan "intrants" (meststoffen en insectenbestrijding), werkmethodes uit de oertijd (hak, machete, bodemverbranding) : alle factoren zijn verenigd om tot de bedroevende resultaten te komen die in het licht worden gesteld door internationale organisaties zoals het FAO (Food and Agriculture Organisation van de UNO) en het IFPRI (Internationaal onderzoekscentrum voor voedingsproblematiek).

Dit laatste instituut rapporteerde in 2010 dat 4 landen het uiterste alarmpeil hadden bereikt en als het ergst geteisterde land werd Congo-Kinshasa geciteerd. En in 2012 zult u zeggen ? Wel, blijkbaar heeft "men" er de voorkeur aan gegeven de thermometer kapot te slaan want in het jongste verslag van het IFPRI staat Congo-Kinshasa als een zwarte vlek aangemerkt : er worden geen gegevens meer ter beschikking gesteld.

Wanneer we dan bij het FAO te rade gaan lezen we daar dat het bruto binnenlands product per hoofd in 2012 slechts 198,7 dollar bedroeg. Dat is notabene het laagste inkomen van heel Afrika, enkel Somalië en Djibouti buiten beschouwing gelaten, waarvan geen gegevens beschikbaar zijn. Dat is maar 0,54 dollar per dag en slechts de helft van de cijfers die verschillende andere landen bereiken, die notoir als noodleidend bekend staan.

En toch weet iedereen dat Congo over een onvergelijkkelijk potentieel beschikt en de (jonge) bevolking een enorme levensmoed aan de dag legt. Nog geen 5 % van de vruchtbare bodem wordt als landbouw-grond bewerkt en zoals David Van Reybrouck ergens schreef, verwijzend naar de weldoende invloed van het regenwoud, is Congo de "spons" van Afrika.

De graaicultuur en de hebzucht, het ontbreken van gepaste ontwikkelingsgerichte structuren, de etnische conflicten, de roofzucht van een rist buitenlandse aasgieren die een gemakkelijke prooi hebben geroken, het zijn even zoveel bekoringen om te zwichten voor gevoelens van ontmoediging.

En toch ! Voor ons is en blijft Congo veel meer dan een vreemd land zoals een ander. Te talrijk zijn onze landgenoten die zich met hart en ziel voor Midden-Afrika hebben ingezet en met pijn in het hart de neergang moeten beleven van wat zij hadden opgebouwd.

Ook de Congolezen blijven zich ervan bewust dat het aan Belgen te danken is dat dit immense land werd geconstitueerd en op de wereldkaart gezet. Naast een materiële inbreng hebben de Belgen tijdens de vorige eeuw vooral een ontzaglijk menselijk kapitaal in Midden-Afrika geïnvesteerd. Ziet het er niet naar uit dat op die manier banden werden gesmeed die natuurlijkerwijze de tand des tijds zullen trotseren ?

Zou het dan niet voor de hand liggen dat wij ons in een geest van gezond en loyaal partnership – ontdaan van concepten die tot een vervlogen tijdperk behoren – ook vandaag blijven inspannen om het Congolese volk actief te begeleiden op zijn nog lange weg naar een ontwikkelingspeil dat aan de immense mogelijkheden van het land beantwoordt ?

Guido Bosteels
Voorzitter

Onze jaarvergadering 2013

Onze jaarlijkse statutaire vergadering, nu al de negende in de rij, vond plaats op 28 mei jongstleden in de gebouwen van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Directeur Guido Gryseels vereerde trouwens onze vergadering met zijn aanwezigheid.

Zoals steeds, helaas, moest het onze eerste taak zijn hulde te brengen aan de nagedachtenis van verscheidene goede vrienden, trouwe leden, die ons tijdens de voorbije maanden verlaten hebben.

Onder voorbehoud van de namen die misschien niet tot bij ons zijn doorgedrongen, herdachten wij dus de dierbare vrienden :

- Roger Gallant (Oostende), gewezen provinciaal directeur bij de Postdienst en auteur van een lijvig standaardwerk over deze merkwaardige administratie ;
- Richard Peeters (Schaffen), gewezen medisch beambte en tot zijn laatste levensdagen onvermoeibaar animator van de vriendenkring van Diestse oud-kolonialen,

tevens speurder naar alle mogelijke informatie over Diestenaren in Congo ;

- Dr. Paul Van Wassenhove (Steenokkerzeel), die als arts zijn hart verpand had aan Rwanda en kostbare diensten heeft bewezen aan Afrikagetuigenissen ;
- Willy Billen (Antwerpen), ook een ancien van de Postdienst, die zich uitzonderlijk verdienstelijk heeft gemaakt door het op schrift stellen van ontelbare door onze vereniging gerealiseerde interviews ;
- Mevrouw Cecile Temmerman, echtgenote Luc De Visscher, (Destelbergen) eveneens met hart en ziel gehecht aan haar Congolees verleden, die zich bijzonder heeft ingezet voor het hulpfonds Likelemba ;
- Georges Vrielinck (Gistel), oud-politiecommissaris in Matadi en later in Katanga ;
- Lode Wuyts (Heverlee), oud-journalist bij Radio Belgisch-Congo ;
- Aloys Vertongen (Antwerpen), voormalig gedelegeerd bestuurder van KBC, voorzitter van het Vriendenfonds van oud-studenten UNIVOG ;
- Willy Franchet (Koksijde), oud-commandant bij de Weermacht en onvermoeibaar conferencier over Congolese aangelegenheden ;
- Pater Silvester (Jan de Jonge), Benedictijn, (St. Andriesabdij Zevenkerken), die meer dan een halve eeuw (van 1952 tot 2004) in Congo actief is geweest ;
- André Pollet (Sint-Andries), oud-leraar in Stanleystad en Katanga ;
- Georges Timmerman (Diepenbeek), oud-gewestbeambte, maar die nog tot 1989 actief is geweest bij de Posterijen in Kinshasa ;

Ter nagedachtenis van deze trouwe vrienden nam de vergadering een minuut stilte in acht.

Na het afhandelen van het jaarverslag en het financieel verslag van onze vereniging (*deze verslagen worden op aanvraag graag aan alle belangstellende leden toegestuurd*), hadden de aanwezigen het voorrecht een schitterende uiteenzetting te beluisteren door ereambassadeur Johan Swinnen.

Spreker, die van 1992 tot 1994 Belgisch ambassadeur in Kigali is geweest en van 2003 tot 2009 in Kinshasa, had als uitgekende titel voor zijn spreekbeurt gekozen : "De regio van de Grote meren : welke sleutels voor vrede en ontwikkeling ? Een rol voor België ?"

De geachte ambassadeur bezorgde ons inderdaad een memorabel moment : een lumineuze, veelzijdige, deskundige en openhartige analyse van de grote problemen die het bedoelde gebied sedert zovele jaren teisteren : strijd om de natuurlijke rijkdommen, etnische tegenstellingen, bestuurlijk wanbeheer, miskennis van elementaire rechten, hemeltergende gruwel... Het voluntaristisch discours van de

Ereambassadeur Johan Swinnen

spreker biedt wel degelijk hoop op het vinden van “sleutels voor vrede en ontwikkeling”. Maar bovenal bleef in onze geest de aansporing ingeprent om de banden met Congo niet los te laten en blijf te geven van assertiviteit ten aanzien van Midden-Afrika, indachtig de banden die in de loop van vorige eeuw tussen ons land en dit gebied tot stand zijn gekomen. Dus “een rol voor België ?” Wij hebben de indruk overgehouden dat het bijhorende vraagteken enkel als een diplomatisch understatement bedoeld was...

Wij nemen aan dat allicht meer dan een lid meer omstandig kennis zal wensen te nemen van de voluntaristische en assertieve visie van ereambassadeur Swinnen over de Congo-problematiek. In onze documentatie bezitten wij twee uitgebreide en bijzonder lezens-waardige interviews die onze gevierde spreker recent aan de Vlaamse pers heeft toegestaan :

- op 1-2 december 2012 aan “De Standaard” ;

- op 17 januari 2009 aan “De Tijd”.

Een kopie van deze interviews kan door het secretariaat op aanvraag aan de leden worden toegestuurd (zie adresgegevens onderaan blz. 27).

Na de gebruikelijke gezellige moambe in de cafetaria van het Museum hadden wij, als variante, het grote genoegen dokter Jef Haeverans aan het woord te horen. Velen kennen al het merkwaardige boek “Dokter in Congo” van de hand van deze onvergetelijke arts die als geen ander verknocht blijft aan Afrika, een boek waarop wij in de hiernavolgende bijdrage graag terugkomen.

De verhalen van dokter Haeverans zijn onuitputtelijk en hij had ons veel langer dan die hele namiddag kunnen boeien, ware het niet dat de mensen van het Museum ons om 17 uur vriendelijk te verstaan kwamen geven dat het sluitingsuur aange-broken was, helaas veel te vlug... Kortom, een mooie afsluiter voor een prachtig geslaagde dag.

Aan Directeur Guido Gryseels en zijn medewerkers zeggen wij hartelijk dank voor hun vriendelijk en gastvrij onthaal.

G. Bosteels

Dokter Jef Haeverans – Enkele flitsen

In nummer 28 van onze Nieuwsbrief (september 2012) stelden wij reeds het merkwaardige boek “Dokter in Congo” van dokter Jef Haeverans in het daglicht. Ook degenen die onze jaarlijkse vergadering van 24 mei jl. hebben bijgewoond hadden de gelegenheid om deze tropenarts in hart en nieren aan het woord te horen, die na zeven jaar praktijk in overheids-dienst nog twaalfmaal opnieuw naar Congo terugkeerde om zendingen te vervullen voor de organisatie “Artsen zonder vakantie”.

Het was niet bepaald gemakkelijk een keuze te maken, maar toch hebben we gepoogd enkele sprekende fragmenten te

Dokter Haeverans

distileren uit een boek dat wemelt van beklijvende belevenissen die geen lezer onverschillig kunnen laten.

- In Kabongo verbleef de grote chef Kabongo. Hij was groot van gestalte en had veel gezag. Hij bezat veertien vrouwen. Naar ik vernam eiste het gewoonterecht van de Balubastam van Kabongo dat bij zijn overlijden drie van zijn vrouwen samen met hem levend begraven moesten worden nadat hun onderbenen gebroken waren. Daar deze praktijk uiteraard door het koloniaal bestuur niet kon worden geduld, kwam de districtscommissaris van Kamina de begrafenis bijwonen en verbleef hij nog verschillende dagen ter plaatse om te voorkomen dat dit nog zou gebeuren. Het schijnt evenwel dat een paar weken na de begrafenis drie van de 14 weduwen verdwenen waren zonder een spoor na te laten...
- Alle jongetjes werden besneden. Dat deden onze verplegers zelf, in het ziekenhuis, met of zonder lokale verdoving, en ze werden daarvoor buiten mijn weten in natura of in klinkende munt vergoed. Ze hadden niet graag dat een blanke dit werk deed want het behoorde tot hun cultuur. In de broussedorpen werd dit werkje opgeknapt door de medicijnman met een mesje of een glasscherf.
- Een verpleger kwam me vinden om nadrukkelijk zijn overplaatsing te vragen naar een streek waar hij geen stamgenoten had. Hij verklaarde dit verzoek door het feit dat wanneer hij thuis kwam met zijn loon, hij telkens werd opgewacht door zijn clangenoten, waaraan hij dit loon grotendeels moest afstaan.
- Op een dag overleed een moeder bij de bevalling. Wanneer in zulk geval het kind in leven was, probeerden wij altijd het kind enkele weken in het hospitaal te houden om het te voeden met melk uit melkpoeder, ten einde een fatale afloop te voorkomen. Nu kwam de grootmoeder echter vragen om het kind mee te nemen. Op mijn vraag wie het kind zou voeden antwoordde zij dat zijzelf dat zou doen. Toen natuurlijk bleek dat haar borsten geen melk bevatten, zei ik dat dit niet kon. Daarop ging ze heel boos weg maar na drie dagen kwam ze terug en toen had ze wel degelijk melk in haar borsten. Ze was door een medicijnman behandeld met afkooksels van kruiden en zalf. Het kind is dan ook met de grootmoeder vertrokken en ik heb er verder niets meer van gehoord.
- Ze spraken ook graag over seksgewoonten en het verschil hierbij tussen blank en zwart. Onthouding voor het huwelijk bestond bij hen niet. Ze kochten geen kat in een zak en een verpleger voegde er met fonkelende oogjes aan toe : *"Au Congo, il n'y a que la forêt qui est vierge"*.
- Bij de behandeling van slangenbeten diende ik steeds antislangenserum toe. Ook gebruikte ik altijd de zogenaamde "pierre noire". Dit is een kleine poreuze steen vervaardigd uit beenderen van een zekere soort antilopen. Een zuster van de Orde van Pittem, die in de Leopold II kliniek in Elisabethstad actief was, kende het geheim daarvan en gaf elke jonge dokter die naar de brousse vertrok een paar zulke stenen mee. Volgens haar had een Pater Jezuiet in Indië dit geheim van een chef gekregen nadat hij diens kind gered had. Bij de behandeling werden rond de

slangenbeet een drietal prikjes gegeven zodat er een druppeltje bloed verscheen. Het steentje werd daardoor als aangezogen. Er werd een verbandje aangebracht en na twee à drie dagen kwam het steentje vanzelf los. Het was herbruikbaar na beurtelings in water en melk te zijn gedompeld.

- Op een dag maakte ik in Kamina kennis met Godefroid Munongo, minster van Binnenlandse zaken en Defensie van het toen onafhankelijke Katanga. Ik vergezelde hem bij een inspectiereis. Toen we in Bukama landden werd ons vliegtuig aangevallen door een bende gedrogeerde rebellen, gewapend met lansen en machetes. Door het raampje zagen we hoe de rebellen neergemaaid werden door een detachement huurlingen en Katangese soldaten. Toen we mochten uitstappen, had ik als arts de reflex naar een zwaar gekwetste rebel toe te gaan, maar dat werd me door een Katangese soldaat belet. "Jij wilt hem verzorgen en daarna komt hij ons doden", snauwde hij me toe. De gekwetste werd achter het struikgewas weggesleept en we hoorden een schot... Naderhand vernam ik dat deze groep huurlingen korte tijd later in een hinderlaag gevallen was en ze allen door rebellen vermoord waren. Een van de huurlingen, een Belg, had me trouwens verteld dat zij tijdens gevaarlijke opdrachten bijna allen een handgranaat in hun borstzakje droegen, die zij desnoods lieten ontploffen, liever dan in de handen van rebellen te vallen.

- Voor een volgende zending werd ik aangewezen voor Kongolo. Voor de onafhankelijkheid verbleven daar zeven à achthonderd Europeanen, maar ingevolge een opstand in het militaire kamp hadden die moeten vluchten. Slechts een vijftal blanken waren ter plaatse gebleven, evenals een twintigtal Paters van de Heilige Geest, die mij huisvesting hadden verleend. Ook de inlandse bevolking was aanvankelijk in de brousse gevlucht. De troepen van Lumumba bevonden zich op 80 km. Wij rolden lege vaten op de piste van het vliegveld om te beletten dat vliegtuigen van die strijdmacht zouden landen. Dat alles belette niet dat wij gezellige avonden op de missie beleefden, nader tot elkaar gebracht door de heersende spanning. Een pater had mij een soutane geleend, denkend dat ik daarmee veiliger zou zijn in geval van onheil. Op een dag kwam een niet aangekondigde Cessna een Franse dokter aanbrengen. Die had zich niet meer veilig gevoeld in Algerije en kwam mij dus vervangen.

Eind december 1961 veroverde het leger van Lumumba dan toch Kongolo en op 1 januari 1962 werden de twintig paters, de vijf resterende blanken en ook de Franse dokter genadeloos afgeslacht. Ik was er dagenlang kapot van.

- Tweemaal heeft Tshombe, de president van het onafhankelijk verklaarde Katanga, als staatshoofd mijn ziekenhuis bezocht om de lichamen van slachtoffers te begroeten en zich te onderhouden met de gekwetsten. Daarna hadden we een gesprek met hem in het klooster van de zusters, samen met de zusters, een paar verplegers en de (inlandse) administratieve directeur, die een goede vriend van hem was. Tshombe was een zeer vriendelijk, gemoedelijk en sympathiek man. Hij had deelgenomen aan de rondetafelconferentie in België, enkele maanden voor de onafhankelijkheid, samen met andere toekomstige inlandse politici. Hij zei dat ze aan de Belgische politici zeer veel gevraagd hadden om een beetje te krijgen, maar

dat ze veel meer gekregen hadden dan ze verwacht hadden. De mededeling dat de onafhankelijkheid bijna onmiddellijk toegekend zou worden, werd door hen met verbazing vernomen : dat hadden ze niet verwacht.

Ik zei tegen Tshombe dat wij ons als koloniale in de rug geschoten voelden door onze Belgische politici, die in Congo een catastrofe veroorzaakt hadden door hun enorme blunders, die ze op de kap van de koloniale wilden schuiven. Tshombe begreep ons.

- Zuster Paula, afkomstig uit Olen, was een opmerkelijke persoonlijkheid. Zij was vertrouwd met autotechniek zoals de beste en herstelde de auto's van de Missie. Ook genoot zij maximaal vertrouwen van de bevolking. Zij was ingegaan op de vraag van de aangestelde die de pensioenen uitbetaalde om dat werk van hem over te nemen. Na enige tijd kwamen gepensioneerden haar met verbazing vertellen dat hun pensioen nu meteen tienmaal hoger lag. Bij nader onderzoek bleek dat haar voorganger jarenlang de komma in de betaalstaten verschoven had en dus maar een tiende van de verschuldigde bedragen had uitbetaald.

- Afrika is het continent van de angst : angst voor wilde dieren, voor de natuur-elementen, voor de inlandse chefs, voor de tovenaars, meer bepaald voor *"le mauvais sort"* dat door anderen, meer bepaald door tovenaars toegeworpen kan worden. Een ongeval of een voortijdig overlijden werd altijd toegeschreven aan zulk noodlot dat iemand je toegeworpen had, ofwel aan een of andere boze geest. Dikwijls ging men dan te rade bij de féticheur die de schuldige moest aanwijzen. Het valt te begrijpen dat die tovenaar veel macht had en dat zijn uitspraak verstrekkende gevolgen kon hebben.

- Een aantal jaren aanwezigheid in Afrika blijft uw leven lang aan de ribben kleven. We maakten de periode mee voor 1960 toen het leven zeer goed was in Congo voor blank en zwart. De grote charme van Congo is niet het klimaat of het exotische maar wel het feit dat men zich nuttig voelt voor de inlandse bevolking. We maakten dan met pijn in het hart én voor oud-koloniale én voor inlanders de degradatie van Zaïre mee. Een groot deel van het beschavingswerk van de missies en van het gouvernement stortte in elkaar. Het is ons een troost dat we tijdens de jaren van onze aanwezigheid zoveel konden verwezenlijken voor de inlandse bevolking.

- De inlanders spreken van de goede oude tijd en wensen dat we terug zouden komen. Na mijn terugkeer in België had ik drie jaar nodig om me moeizaam weer aan te passen. Nog vele jaren kreeg ik verlanglijsten voor benodigdheden van de verschillende ziekenhuizen waar ik gewerkt had, waarbij met aandrang om mijn terugkeer werd gevraagd.

Congo is volgens mij het mooiste en het rijkste land, met vermoedelijk ook de armste bevolking ter wereld. Heimwee blijft naar dit mooie land met zijn prachtig volk, alsook naar de jaren die ik er doorbracht.

Dit zijn dus enkele korte flitsen uit het bijzonder aanbevelenswaardige en reeds herhaaldelijk herdrukte boek "Dokter in Congo", dat dokter Haevermans in eigen beheer

heeft uitgegeven. Het is verkrijgbaar bij de auteur tegen de prijs van 15 eur, verzendingskosten inbegrepen :

Dr. JEF HAEVERANS

Waterstraat 64, 2440 Geel.

Telefoon : 014 58 93 21.

Bankrekening BE63 230000619608.

Toerisme in Congo getest !

In juli van dit jaar nam onze secretaris Elisabeth Janssens deel aan een Congoreis. Wij komen wellicht later nog op dit avontuur terug maar hierna krijgt u alvast een bijdrage van haar hand waarin zij haar ervaringen over de hedendaagse toeristische mogelijkheden in de Democratische Republiek Congo ten beste geeft.

In afwachting van mijn bevindingen over mijn ontroerend weerzien van mijn bijna-geboorteland, vindt u hier alvast mijn indrukken over het hoofddoel van de Congoreis waaraan ik pas deel genomen heb, d.w.z. een toeristische test. Dit initiatief was immers bedoeld als een antwoord op een gemeenschappelijke Belgische en Congolese wens. Zo is het dat de Vlaamse organisatie Kuumba¹ (1) zich met de medewerking en onder de auspiciën van het Congolese Ministerie van Toerisme aan dit avontuur heeft gewaagd.

Onze tien deelnemers waren vergezeld van de Belgische organisator en van een Congolese medewerker. Een nagelnieuwe minibus stond te onzer beschikking, stevig voorzien van allerlei doorlaatbewijzen en speciale kentekens, bemand met twee chauffeurs, en dit gedurende heel de reis die ons door Beneden-Congo voerde, van Kinshasa tot Banana en Moanda. De mooie logo die het toerisme moet verbeelden toont een okapi, het schuchtere en bevallige dier dat exclusief Congo heeft verkozen om er een discreet bestaan te leiden.

Zoals het hoort, komt Kinshasa als eerste etappe aan de beurt. De eer viel ons te beurt om in de kantoren van de vrouwelijke minister van Toerisme te worden ontvangen. Ze vertelde ons dat de DRC reizen wil organiseren in haar mooie land. Tijdens onze eerste dag toonde ze zich een competente en efficiënte gids.

Het organiseren van de toeristische activiteit wordt zichtbaar gezien als een bron van inkomsten en een middel om werkgelegenheid te scheppen. Het is dus zowel interessant als noodzakelijk en de Congolezen hebben dat ook goed ingezien. De wens om betrekkingen aan te knopen of weer aan te knopen met vreemde bezoekers komt er eveneens bij kijken. Het ontzaglijke toeristische potentieel dat hier wordt geboden door de verscheidenheid van de landschappen, de flora, de fauna (helaas al voor een groot deel verdwenen), de prachtige sites en de lange loop van de niet altijd rustige stroom

¹De organisator van deze reis was dus de organisatie "Kuumba", het Vlaams-Afrikaans Huis dat gevestigd is in Elsene (1050 Brussel), Vredestraat 35, d.w.z. in de kleurrijke Matonge-wijk (Internet : www.kuumba.be).

De bezieler en reisleider is Jeroen Marckelbach, die zich enkele jaren geleden onderscheiden heeft door per fiets van het Brusselse Matonge naar het echte Matonge in Kinshasa te rijden Het verloop van dit avontuur is terug te vinden op het Internet : www.matongematonge.be.

hoeft hier niet te worden beschreven. De troeven die hier voor het grijpen liggen om een uitzonderlijk experiment te realiseren zouden het succes van het initiatief moeten garanderen, maar vandaag is men pas aan het eerste gestamel toe !

Deze eerste proefneming betekende dus een avontuur, beslist heel enthousiasmerend en sympathiek, maar er liggen wel nog heel wat struikelblokken op de weg. Om echte toeristische bezoeken te organiseren is er nog een heel groot gemis aan de nodige infrastructuur en, eerlijk gezegd, ook aan een gepaste mentaliteit.

Indien een zekere dosis avontuur en allerlei risico u niet afschrikken, als u niet te zeer op comfort gesteld bent en soms ook elementair comfort kunt ontberen, moet u in elk geval een ondernemend mens zijn en bij voorkeur ook jong en sportief. Voor een afgeronde organisatie die het voorgestelde programma piekfijn kan afwerken is de tijd nog niet aangebroken, ook al zijn de betrekkingen met de bevolking heel hartelijk en roepen de ambiance en de atmosfeer mooie herinneringen op bij hen die het verleden gekend hebben.

Enkele grote wegen zijn in Beneden-Congo normaal berijdbaar, maar de straten veel minder. Ook met een goed verkeersmiddel is een bijkomend kussentje altijd heel welkom.

Het logies in de missieposten is meestal zeer behoorlijk en tijdens deze reis verbleef ik maar in één hotel, in Matadi. Zeker geen 5 sterren maar toch de naam hotel waardig : lopend water (niet drinkbaar), elektriciteit zonder onderbreking, televisie, douche, kortom het essentiële. Het personeel was bereidwillig en spontaan, zoals men in dat land mag verwachten.

Men moet er rekening mee houden dat er buiten de grote centra maar enkele stopplaatsen zijn waar men een minimum aan accommodatie kan vinden. Bij ontelbare straatventers en kleine winkeltjes kan men enige levensmiddelen en dranken vinden, zelfs behoorlijk fris, want frigo's zijn ruim verspreid.

De echte ramp waren de toiletten ! Als er al waren, bleken ze onbruikbaar. Als goede oude oplossing, bleven er dus de "matiti", althans die welke in het droge seizoen de broussebranden overleefd hadden, om uitkomst te bieden.

Met veel spijt en droefheid heb ik maar heel weinig dieren gezien, Vogels, wild, apen, enz. waren niet te zien. Waren de krokodillen en nijlpaarden misschien verdronken ? In de Mayumbe zijn er heel veel pythons. Ik heb er toch één gezien, in een dorpje, in stukjes gesneden, geroosterd op een vuurtje. Kapiteinvissen bevolken nog steeds de Congorivier en ossenpikkers zijn er in overvloed, hoewel ze hun menu hebben moeten aanpassen.

Een minibus vol "*mindele*" wekte nieuwsgierigheid en belangstelling. We mochten fotograferen en filmen zoveel we wilden, maar er was ons aanbevolen te weerstaan aan bedelarij. Ondanks al onze doorlaatbewijzen en aanbevelingen moesten onze gidsen vaak palaveren om toegang te krijgen : In Kin, geen toegang tot het Stade Tata Raphaël,

moeilijke toegang tot de prauwen die handel drijven met de boten op de rivier, lange discussies om rond het mausoleum Mzee Kabila te mogen lopen. Te Matadi werd ik een hele ochtend in de watten gelegd : alles was zo ongeveer georganiseerd als voor de terugkeer van de “verloren dochter”, de “*mpangi*” die ik was, en verwend met allerlei persoonlijke en andere bezoeken.

De mentaliteit van “*responsable local*” , de plaatselijke verantwoordelijke, is een algemeen verspreid verschijnsel. Bijvoorbeeld ook in Matadi volstond de aanwezigheid van de officiële vertegenwoordiger van het Toerisme niet om het station of het hotel Métropole te mogen betreden, en van toegang tot de haven kon al helemaal geen sprake zijn. Gelukkig heeft mijn aanwezigheid als “kind van het land” toch wel verschillende deuren doen opengaan. Wie verantwoordelijk is voor een bepaalde plaats beschouwt zich als de autoriteit en als hij “*no passaran*” zegt kan men zich daar enkel bij neerleggen. Volgens de aanbeveling die wij meegekregen hadden, hebben wij ook altijd weerstand geboden aan mogelijke financiële bijbedoelingen.

Hoewel er eenparige instemming was met het voorgestelde programma, werden wij op een dag afgeleid door een verantwoordelijke, zeker een lokale politicus die blijkbaar zijn propaganda wilde verzorgen, om een bezoek te brengen aan een belangrijke kiezer, per Landrover, vergezeld van de pers en opnamemateriaal, en gevolgd door ons, het toeristenvolk, langs een bergweg, de naam van weg niet waardig, goed om een sherpa te ontmoedigen. De minder strijdvaardigen, waar-onder ikzelf, hebben intussen meer dan 2 uur moeten wachten, midden van nergens, terwijl andere meer interessante sites van het programma werden geschrapt. Kortom, een schoolvoorbeeld van hoe het niet moet.

Opvallend was het bijzonder professionele optreden van mevrouw Marie-Josée Niongo Nsuami, de “*maire*”, burgemeesteres, van Boma. Ze blonk uit door haar ervaring en kennis van zaken toen ze onze groep in een lange audiëntie ontving en ons de reis per boot van Boma naar Moanda aanbood. In ons bijzijn gaf zij per telefoon daartoe de nodige instructies.

Bij de inscheping beweerde het personeel dan toch weer van niets te weten. Ze moesten zelfs onze inentingsbewijzen zien, de gele boekjes, zegden ze. Het visitekaartje van de burgemeesteres opende ons dan eindelijk de mogelijkheid om te gaan varen, maar ontschepen in Moanda werd om onduidelijke redenen niet toegestaan. Het werd dus Banana, vanwaar wij per taxi Moanda konden bereiken.

Belangrijk punt : de vorming van de gidsen. Mijn kwotering : middelmatig. Ik weet niet hoe zij gevormd zijn. Die vorming is dikwijls onvolledig of beperkt tot een bepaald punt. Ondersteuning zou hier beslist nuttig zijn. De directeur van een site toonde zich heel bewust van dit tekort en deed een oproep in die zin tijdens ons bezoek. Bijvoorbeeld hoorden wij over eenzelfde zaak twee verschillende versies door gidsen die maar 300 meter van elkaar verwijderd waren.

Onderweg, en tijdens de bezoeken aan de steden kwam het wel meer voor dat “begeleiders” zo maar in het busje kwamen zitten zonder dat duidelijk was wat hun rol was. Ze voelden zich al dadelijk thuis in onze bus, aanzagen zich als tot het gezelschap

behorend en praatten luidruchtig onder elkaar. Kortom, een geani-meerde bedoening, die in de sfeer van een reis als de onze niet te zeer opviel maar die in een officiële organisatie toch niet door de beugel zou kunnen.

Bij de aankomst is de luchthaven van Ndjili goed georganiseerd maar de sectie “Vertrek” verkeert in een ongehoorde toestand die de titel van internationale luchthaven helemaal in het gedrang brengt.

De bevolking in de steden loopt er gelaten bij, maar hun verlangen om het beter te hebben is duidelijk merkbaar. De verontreiniging in de hoofdstad is zo ernstig dat de lucht er niet meer in te ademen valt.

Dit verhaal toont aan dat er nog veel te doen zal zijn om de wegen berijdbaar te maken, de hindernissen weg te werken en de mentaliteit rijp te maken om kwaliteitsvolle reizen te organiseren. Toeristen zijn reizigers die voor een programma gekozen hebben, die een prijs betaald hebben waarvan ze met recht en reden mogen verwachten dat die met dat programma overeenstemt. Vooraleer men dat begrepen zal hebben zal er nog veel water van de Congostroom naar de oceaan vloeien...

Ik mag niet besluiten zonder melding te maken van de aangename maaltijden waarvoor wij elke avond in een andere Congolese familie te gast waren. In sommige huizen heb ik TV-toestellen gezien, ook met vlak scherm en van bekende merken, maar wel moest tot 22 u. worden gewacht tot er elektriciteit was. Behalve de plaatselijke zenders konden we ook de uitzendingen van TV5 perfect bekijken. Ook Internet doet zijn intrede en de draagbare telefoon is een universeel verschijnsel. De snelle expansie van die moderne communicatiemiddelen toont de bevolking hoe het er elders in de wereld aan toe gaat, hoe het leven elders georganiseerd is en draagt ertoe bij de geesten wakker te maken. Dit is een geducht uitstalraam, zonder dat men zich hoeft te verplaatsen, die het dagelijkse gebeuren in de wereld zichtbaar maakt. Laten wij hopen dat deze evolutie dit land, dat ons nog steeds zo nauw aan het hart blijft liggen, ten goede zal komen. Maar de tijd moet zijn tijd hebben.

Elisabeth Janssens

Trekpleister bij uitstek in Beneden-Congo : de botanische tuin van broeder Gillet in Kisantu

Het Rwandese drama: “*Pleure, o mon pays bien aimé*”

Wij danken hartelijk Louis Jaspers, voormalig gewestadministateur in Rwanda en naderhand ambassadeur van België, voor de navolgende boeiende en diep doorvoelde analyse, waarin hij peilt naar de wortels van het Rwandese drama. Gelet op het bijzondere karakter van deze materie, gelieven onze lezers de opinies van de auteur als zuiver persoonlijk te willen beschouwen.

Bij iemand die vele jaren in nauwe verstandhouding met de landelijke en stedelijke bevolking van Rwanda en Burundi heeft geleefd en gewerkt, komt de berichtgeving in de media over die landen en de vele boeken die daarover al verschenen zijn en nog steeds verschijnen, niet zelden over als onvolledig en/of onjuist. Ze tonen alleszins weinig begrip voor de etnische verschillen tussen Hutu en Tutsi, hun respectieve belangen en hun betrachtingen.

De benadering door sommige media is meestal summier en vooringenomen. Ze wekt de indruk als zouden de sociale en etnische tegenstellingen in dat land van recente datum zijn. Nochtans kan men de ware en vooral de vroegere toestanden in dat ongelukkige land onmogelijk begrijpen zonder de wordingsgeschiedenis ervan te kennen en zonder de oorzaak van de eeuwenoude tweespalt tussen die twee etnieën te onderzoeken. Vooral mag men zich niet laten beïnvloeden door de actuele strekking die het wil doen voorkomen als zou al dat leed zijn oorsprong vinden in de kolonisatie.

Daarom wil ik hier even mijn visie en perceptie uiteenzetten over hetgeen in 1994 en de volgende jaren in Rwanda gebeurd is.

De Rwandese genocide van 1994.

Hoe kon een arm maar door ons als vreedzaam en eenvoudig gekend volk ertoe komen op zo gruwelijke wijze zijn medemensen te willen uitmoorden ?

Eeuwen geleden zakten de Tutsi met hun runderen waarschijnlijk van uit Abyssinië af naar het zuiden en bezetten ze landen en streken waar weilanden ter beschikking waren, zoals Rwanda, Burundi maar ook Oeganda (dat over vier koninkrijken verdeeld was en een gelijkaardige organisatie kende als Rwanda en Burundi).

In Rwanda troffen zij de Hutu aan, die in etnisch opzicht vergelijkbaar zijn met de andere Bantoe-stammen van Midden-Afrika, en de Twa, een dwergvolk dat zich van oudsher in de bossen schuilhield en uitsluitend leefde van de jacht en die later door de ubukonde-praktijken (het ontginnen van bossen tot landbouwgrond) van de Hutu als pottenbakkers in hun behoeften voorzagen.

Hutu en Tutsi woonden gemengd onder elkaar op de “mille collines”, de duizend heuvels, zoals reeds Herodotos, vijf eeuwen voor Christus, het land noemde. Iedereen had zijn hut, woning en of kraal. Dorpen en agglomeraties waren er traditioneel niet voor de Europese blanke kolonisatie. Elke heuvel werd als een afzonderlijke hoofdstad beschouwd en bestuurd.

Volgens de volkstelling georganiseerd door de Voogdijoverheid, vertegenwoordigden de Hutu meer dan 85 % van de bevolking, de Tutsi iets minder dan 14 % en de Twa naar schatting 1 %.

De Tutsi, geboren leiders, krijgers en diplomaten, vormden de aristocratie en hadden het bestuur in handen. Rond de Mwami, koning en autocraat, leefde een ganse hofhouding

bestaande uit de meest vooraanstaande leden van de Tutsi-families. De aankomende jongelingen van deze families kregen hun opleiding aan het hof als pages en toekomstige leiders en officieren, om nadien door de vorst te worden aangewezen om de leiding te nemen van de hoofdiën en onder-hoofdiën.

De bedreven en gewiekste Tutsi hebben hun levenswijze en politieke instellingen opgedrongen aan de grote massa, de Hutu, die uitsluitend van hun landbouw leefden. Zij vonden een soort leenroerig stelsel uit, het “ubuhake” dat gestoeld was op de schenking van een koe. Zodoende werd de eenmalig begiftigde Hutu van vader op zoon leenman van zijn Tutsi leenheer en diens nageslacht, zolang het oorspronkelijk geschonken rund zich vermenigvuldigde en zijn “kroost” productief bleef.

De Hutu leenman moest voor zijn Tutsi meester kosteloos een hele reeks werken en karweien uitvoeren, hem een deel van de opbrengst van zijn oogst afstaan en in geval van oorlog onder de leiding van zijn meester deel uitmaken van de ban en achterban van het leger van de Mwami.

Van zijn kant was de Tutsi als leenheer bescherming en steun aan zijn Hutu-leenman verschuldigd.

Hoe sterker, voornamer en invloedrijker de Tutsi leenheer, des te groter waren de bescherming en voorspraak waarop de Hutu leenman kon rekenen. Dit gold ook bij eventuele betwistingen inzake rechten op gronden : wie de sterkste voorspraak genoot won steeds het geding. Zodoende bestond de hoogste gunst en beste voorspraak erin de leenman te worden van de Mwami zoals dat het geval was voor vele Tutsifamilies. De Mwami was de bron van leefbaarheid en vruchtbaarheid van mens, plant en dier. Daarom was hij ook eigenaar van goederen, gronden en mensen waarover hij naar goedwil beschikte.

Door de Akte van Berlijn (1875), die Afrika onder de grote en minder grote mogendheden verdeelde (Koning Léopold II inbegrepen) kwamen de koninkrijkes Rwanda en Burundi in de Duitse invloedssfeer terecht : dat was de kolonie Deutsch Ost-Afrika, met Dar es-Salaam als hoofdstad. De Duitsers lieten de bestaande organisatie van macht en bestuur onge-moeid zo lang die geen inbreuk inhield op hun Oberherrschaft. Ook lieten ze aan de Mwami zijn beschikkingsrecht over leven en dood en steunden ze hem zelfs ingeval van opstand onder de Hutu, zoals nog gebeurd is in de jaren 1910 in de streek van Ruhengeri.

In 1916, tijdens de koloniale oorlog werd, het gebied veroverd door de Belgische koloniale troepen van de Force Publique en militair bestuurd totdat België op 20 juli 1922 van de Volkenbond mandaat kreeg om Ruanda-Urundi te beheren en te begeleiden naar de Onafhankelijkheid (Mandaat B).

Bij de verdeling van de Duitse kolonies onder de overwinnende mogendheden (na Wereldoorlog II) werden drie soorten mandaatgebieden ingesteld :

- 1) Mandaat A : gebieden die zeer snel onafhankelijk konden worden, zoals Syrie en Irak.
- 2) Mandaat B : weinig ontwikkelde gebieden die nog lang onder koloniaal beheer zouden vallen, zoals Kameroen, Togo en ook Duits Oost-Afrika, dat uiteengerukt werd in Tanganyika en Ruanda-Urundi
- 3) Mandaat C (uitgedacht om de Zuid-Afrikaanse generaal Smuts, een eenmalig opperbevelhebber van de winnende partij, te believen) : Duits Zuidwest-Afrika, dat nauw aansloot bij het “moederland” Zuid-Afrika.

Artikel 22 van het Pact van de Volkenbond bepaalde : “Le bien-être et le développement de ces peuples forment une mission sacrée de civilisation, et il convient d'incorporer dans le présent acte des garanties pour l'accomplissement de cette mission”. België kreeg zodoende van de Volkenbond de opdracht deze gebieden te beheren en ze onder een systeem van “administration indirecte” naar een latere onafhankelijkheid te leiden. In de eerste plaats werd aan de Mwami het recht op leven en dood ontnomen. Aangezien ons land verbod had gekregen in haar mandaatgebieden een legermacht van inlandse troepen op te richten, werd de Congolese Force Publique ter plaatse ingeschakeld om mee de orde en de openbare veiligheid te verzekeren. Grondwettelijk moesten de kolonie Congo en de mandaatgebieden patrimoniaal gescheiden blijven.

Beide koninkrijkes waren arm en overbevolkt, waardoor hongersnood er een bekend fenomeen was. Ondanks de schaarse financiële middelen, hoofdzakelijk door de Voogdij aangebracht, werd gewerkt aan sociale en economische opbouw. Om het gebrek aan landbouwgrond te verhelpen en hongersnood uit te schakelen (nog in 1942 vielen er in Rwanda rond de 300.000 slachtoffers, waarvoor de toenmalige Resident, die het feit verzwegen had, disciplinair gemuteerd werd), werden braakliggende gronden met moderne middelen gevaloriseerd en anti-erosiemaatregelen opgelegd. Theeplantages, koffieteelt en herbebossing moesten de werkende klasse financiële middelen bezorgen. Dit gebeurde met de grif verleende medewerking van de heersende Tutsi-klasse. Ze bekleedde alle belangrijke posten en werkte enthousiast mee aan de economische en sociale ontwikkeling van het land onder het motto “Amajambere”, d.w.z. vooruitgang. In naam daarvan werden van hun kant veel toegevingen gedaan zoals – en daar heb ik zelf aan meegewerkt – het uit hun ambt onttrekken van onbekwame en reactionaire autoriteiten, zowel provinciehoofden, sous-chefs als rechters. Deze constructieve samenwerking bracht mee dat geleidelijk de voorrechten en misbruiken aan banden werden gelegd, zowel door wettelijke regelen als door controles op het terrein.

Zo ook kon het voornoemde leenroerig stelsel na lang en moeizaam overleg in de vijftiger jaren worden afgeschaft dank zij de afkoop door de Hutu van de feodale rechten. Deze vooruitgang op sociaal vlak bracht ook mee dat sommige meer ontwikkelde Hutu politiek bewust werden en naar een rechtvaardiger politiek en sociaal stelsel gingen streven. Toch bleef de grote massa eenvoudige en arme boerenmensen die niet over genoeg grond beschikten om hun gezin te voeden (vandaar hongersnood, een bekend verschijnsel waarvoor nog steeds door ons de voogdijverantwoordelijken gevreesd werd) nog decennialang leven in de vrees voor een mogelijke terugkeer van de traditionele autocratie.

Laten we dat niet uit het oog verliezen want het zal later inzicht geven in de genocide. Toch konden de Hutu, dankzij de nieuwe wetgeving, het invoeren van stemrecht (decreet van 14 juli 1952) en de inspanningen en het waakzaam toezicht van de voogdijoverheden mettertijd rekenen op meer gerechtigheid en bescherming tegen bestaande misbruiken.

Zo wordt dan ook verklaard waarom de Hutu gaandeweg beseften dat de Belgische administratie hun enige toevlucht was tegen de privileges en misbruiken van de heersende Tutsi.

Maar de Tutsi – en dat is ook te begrijpen – die de onderrichtingen van de Voogdij volgden en uitvoerden begonnen in te zien dat zulks gevaar opleverde voor hun status als heersende klasse.

Gedurende ongeveer 40 jaar hebben de Tutsi en de Belgische administratie goed samen-gewerkt en zelfs veel verwezenlijkt ondanks de beperkte middelen. Na de Suez-affaire (november 1956) en het succes van de Bandoeng-conferentie (1955) met figuren als Nasser en Nkwame Nkrumah uit Ghana, gingen de Tutsi, gewiekste politiekers als ze waren, uitkijken naar middelen om hun door ons in gevaar gebrachte status te vrijwaren. Uitstekend gevormd in onze scholen, waaronder de befaamde '*Groupe Scolaire d'Astrida*', gingen de meest wakkeren aankloppen bij de niet gebonden landen. Steunend op het ontwakend anti-kolonialisme bij de Verenigde Naties, die een ondoordachte en hevige ontvoogdingspolitiek voerden (de zogenaamde groep van de 77), werd de Voogdij aangeklaagd van Hutu-favoritisme ten nadele van de wettelijk erkende Tutsi-overheid.

De bedoeling was de onafhankelijkheid te bekomen nog voor dat enkele Hutuleiders de massa wakker konden schudden en ze op hun hand krijgen. Ja, de massa die eeuwenlang onderdrukt was en nog steeds volledig in de ban van de Mwami-cultus verkeerde, wakker maken was een haast onmogelijke opdracht.

Wat echter geholpen heeft en de doorslag gaf was de grondenkwestie. Zoals reeds gezegd, hadden de Hutuboeren niet genoeg grond om hun gezin te voeden en gingen ze dan ook met de hulp van de voogdijambtenaren uitzien naar de mogelijkheid om de uitgestrekte weilanden, die in uitsluitend bezit van de heersende Tutsi waren, tot landbouwland te verwerken. In de jaren 1957-1958 heeft de Conseil Supérieur du Pays, die haast uitsluitend uit Tutsi bestond, hieraan vele discussies besteed. Dit met als resultaat de conclusie : "*La vache est supérieure à la houe*", d.w.z. "De koe staat boven de hak"! Hetgeen aldus, tegen de wil van de Voogdij in, een totale afwijzing van de Hutu-verzuchtingen inhield. Ze moesten dus, zoals voorheen, om de nodige bouwgrond te verwerven, verder bij de Tutsi-eigenaar gaan bedelen om tegen overdreven prestaties een stuk weiland in leen toe-gewezen te krijgen.

Hier ligt, meer dan welke andere reden ook, de oorsprong van de Hutu-Tutsi tegenstelling.

De rol van de Missies

Van hun kant streefden de missies, vooral de katholieke, naar het uitschakelen van de uitbuiting van de massa en een antwoord op de aspiraties van de Hutu, die bij democratisch gehouden verkiezingen als absolute winnaars uit de stembus moesten komen. Zij hebben aldus een aantal in het klein seminarie gevormde Hutu voor verdere studies en sociale opleiding naar België gestuurd waardoor hun Hutu-bewustzijn aangewakkerd werd. Dit was het geval met Grégoire Kayibanda, eerste President van de Republiek, die met de hulp en onder leiding van de MOC, de Waalse vleugel van het ACV (Algemeen Christelijk Vakverbond) en de christen-democratische krant « La Cité » in zijn overtuiging en streven naar democratische vooruitgang ondersteund werd.

Onder hun leiding werd de PARMEHUTU (*Parti du Mouvement d'Emancipation Hutu*) gesticht, een politieke partij waarvan het programma voornamelijk de verdediging en de bescherming van de belangen van de Hutu, de massa, op het oog had. Deze partij streefde in de eerste plaats naar gelijkberechtiging van iedere Rwandeese en vervolgens naar het rechtvaardig verdelen van de bouwgrond, met inbegrip van het erkennen en

vastleggen van het eigendomsrecht van woning en het verworven erf (rugo), zodat de Hutu niet meer beroofd konden worden van het door hun eigen werk verworven goed en dit aan hun kinderen konden overlaten.

Om hun prerogatieven te verdedigen, verenigden de Tutsi zich hoofdzakelijk in de UNAR partij (Union Nationale Ruandaise).

Een andere partij, de RADER (Rassemblement Démocratique du Ruanda), waarin enkele vooraanstaande vertegenwoordigers van de jonge Tutsi-intelligentsia zich groepeerden met minder radicale Hutu, streefde de eenheid van het land en de samenhang van alle geledingen van de bevolking na. Zij genoot de oogluikende voorkeur van de Voogdij-overheid die zoals steeds bekommerd was om vreedzame ontvoogding en geweldloze overgang naar de nakende onafhankelijkheid. Enkele vooraanstaande Hutu, zoals Makuza, de eerste Hutu met een universitair diploma, agent en troetelkind van de Voogdij, traden toe tot deze partij, totdat ze door de Parmehutu, de partij van hun etnie, tot de orde werden geroepen en naar hun stamgenoten over dienden te stappen.

Na het schielijk overlijden van Mwami Mutara Rudahigwa op 25 juli 1959, drongen de Tutsi onder dreiging van gewelddadige opstand, zijn 24-jarige halfbroer Ndahindurwa op als troonsopvolger. Betekenisvol was dat, getrouw aan de Tutsi-traditie, aan deze onervaren jonge man de heersersnaam Kigeri V werd opgelegd, aldus verwijzend naar een vorige Kigeri IV die bekend stond als een hardvochtig, strijdlustig en krijgshaftig soeverein. Een heel programma dus ! Al vlug bleek dat deze zwakke figuur, die totnogtoe als kandidaat sous-chef door de voogdij was gewaardeerd, een gegijzelde van zijn Tutsi aanhang was. Voortaan ging hij zich verzetten tegen elk voorstel van de Voogdij tot democratische vooruitgang.

Dit bracht natuurlijk een radicalisatie mee van de Hutu-beweging en ook van de massa, die begon te begrijpen dat het in feite ging om te overleven en zich begon zich af te wenden van de tot dan toe geldende pro-Mwami cultus.

Om te voorkomen dat Parmehutu een overwinning zou behalen bij de nakende verkiezingen, die in opdracht en onder toezicht van de Verenigde Naties door de Belgische Voogdij werden georganiseerd, ontketende Unar een reeks aanslagen en intimidatie-maneuvres, die in de eerste plaats gericht waren tegen Hutuleiders maar ook tegen hun sympathisanten.

Dit terrorisme ligt aan de oorsprong van de Hutu-revolutie van 3 november 1959. Ik was de eerste blanke getuige van die gewelddadige opstand van eenvoudige boerenmensen tegen hun Tutsi-heersers, waarvan ze het ontslag eisten. Dat werd op dat moment door ons, Voogdij, geweigerd totdat Mwami Kigeri V en zijn Unar-leiders besloten een gewelddadige, op politieke moord gestaafde tegenrevolutie in te zetten en zich zodoende op te stellen tegen de Belgische voogdij. Enkele Hutuleiders werden inderdaad vermoord maar zeer snel kon de Voogdij, versterkt door een Belgisch militair contingent, de orde en haar gezag herstellen. Zulks om democratische hervormingen door te voeren met het oog op de voorbereiding van de nakende onafhankelijkheid.

Aldus begon de eerste uittocht van de Tutsi, voornamelijk naar Oeganda, waar een soortgelijk bestel als in Rwanda gold. Snel daarop volgde het uitwijken van de Mwami en de Unar-leiders. Deze zijn teruggekomen om deel te nemen aan democratische verkiezingen die in 1961 werden gehouden onder toezicht van de Verenigde Naties.

Dit alles met veel misbaar en vooral financiële middelen, waarvan men kan gissen dat die afkomstig waren van hun Afro-Aziatische vrienden, waaronder toen nog het China van Mao. Tevens lieten ze verstaan dat met hun terugkeer en met de hulp van de

Verenigde Naties, een einde zou worden gemaakt aan de Belgische voogdij, waardoor de terugkeer en herstel van de Mwami en de Tutsi-hegemonie zouden worden verzekerd. Dit heeft nochtans niet kunnen baten want de Hutu, die sterk stonden door hun overgrote demografische meerderheid, hebben een verpletterende overwinning behaald. Door een goed maar in het geheim voorbereide staatsgreep werd in Gitarama het koningschap afgeschaft en de Republiek ingesteld met, na een kortstondig presidentschap van Mbonyumutwa, Kayibanda als president. Vanzelfsprekend voerde de Republiek drastische veranderingen door ten voordele van de Hutu en liet ze toe dat de door de gevluchte Tutsi achtergelaten weilanden door de landhongerige boeren werden overgenomen en omgezet in tuinbouwgrond. Een politiek die na de onafhankelijkheid (op 1 juli 1962) werd voortgezet en dan leidde tot discriminatie van de Tutsi.

Ik was er niet meer en wil me dan ook niet verder uitspreken over die evolutie maar betreur het onrecht dat op hun beurt aan de in het land gebleven Tutsi aangedaan werd. Dat was een door de Belgische Voogdij niet voorziene ontwikkeling en een gevolg van het invoeren van democratie, die volgde op een lange periode van autocratische uitbuiting. Dit verschijnsel wordt helaas, ook elders en vooral in post-koloniaal Afrika vastgesteld.

Aanloop tot en oorzaken van de restauratie van het Tutsi-bewind

Met de onafhankelijkheid heeft Rwanda dus een Hutu-regime gekend dat aan de landhongerige massa de nodige gronden toekende om te kunnen overleven dankzij het putten in de door de gevluchte Tutsi achtergelaten eigendommen. Ook zag president Kayibanda zich verplicht, zowel in de scholen als overal elders, een soort quota op te leggen om aan de Hutu-meerderheid, die ondanks alles nog steeds leed aan een soort minderwaardigheidscomplex, gelijkaardige kansen als die van de Tutsi te geven. Zodoende werden, in naam van de democratie, de rollen omgekeerd.

Deze maatregel viel bij de Belgische publieke opinie niet in goede aarde, en ook niet bij een aantal in het land gebleven missionarissen en ontwikkelingswerkers. De gewiekste Tutsi maakten daar gebruik van om het regime aan te klagen, het als racistisch te brandmerken en tevens de verantwoordelijkheid ervoor bij de Belgische Voogdij te leggen. Dat was nog meer zo na de onafhankelijkheid.

De Belgische regering, die er prijs op stelde met het regime een vriendelijke relatie in stand te houden, gesteund op militaire, economische en samenwerkingsakkoorden, werd aldus geleidelijk voor de vraag gesteld of er toch niet moest worden toegegeven aan het verlangen van de Verenigde Naties, waar de Tutsi steeds meer felle verdedigers telden, om tot een terugkeer van de uitgewekenen te verplichten. Inmiddels was ook verdeeldheid ontstaan bij de Hutu-leiding. Door een staatsgreep werd president Kayibanda afgezet en door de zogenaamd meer gematigde Habyarimana vervangen. Maar de verdeeldheid bleef heersen en verzwakte aldus het regime, waardoor natuurlijk de uitgewekene Tutsi, maar ook diegenen die in het land gebleven waren, voeding kregen voor hun hoop hun plaats te hernemen in het land... en zo mogelijk hun vroegere eigendommen.

In de herfst 1990 vielen de Tutsi vanuit Oeganda Rwanda binnen met een leger dat hoofdzakelijk uitgerust was met materiaal, waaronder kanonnen en tanks, afkomstig van het Oegandese leger. De huidige president van Oeganda, Museveni, had de macht veroverd op president Milton Obote, met een partisanenleger waarin de Rwandese Tutsi

een belangrijke rol hadden gespeeld. Als tegenprestatie voor de verleende hulp heeft Museveni toegestaan – of moeten dulden – dat de Rwandese Tutsi met hun Oegandese uitrusting en wapens aan de herovering van hun land van herkomst konden beginnen, onder dekking van het Front Patriotique Ruandais of FPR.

In België vond het FPR blijkbaar steun bij diegenen die de regering van Habyarimana niet gunstig gezind waren en meer oor hadden voor de Tutsi-argumentatie die hierop neerkwam : “Door de politiek van de kolonisator werden wij verplicht onze eigendommen te verlaten en werden wij uit ons eigen land verbannen. Nu willen wij een onderhandelde terugkeer bekomen en in normale verhouding deelnemen aan het staatsbestel”.

De “Arusha-akkoorden” werden aldus, ook met de volle steun van de Belgische regering, aan de rechtmatige Rwandese regering opgelegd en van haar afgedwongen.

President Habyarimana was er zich wel van bewust dat het niet aanvaardbaar was om in zijn land, dat bij gebrek aan landbouwgrond, niet eens zijn bestaande bevolking kon voeden, de terugkeer van vele tienduizenden uitgewekenen op te leggen, die met Tutsi-arrogantie hun vroegere eigendommen kwamen opeisen, tegen de publieke opinie in. Niemand die de bestaande mentaliteit kende – ook ik niet – kon geloven dat de bevolking de terugkeer van de Tutsi zou aanvaarden, noch dat deze laatsten zich bescheiden en gematigd zouden gedragen en het Hutu-bewind en dito overwicht zouden aanvaarden om toch maar terug een plaatsje in hun heimat te verwerven.

De Arusha-akkoorden voorzagen ondermeer in een verplichte deelname van de minderheid aan de uitoefening van de macht op alle niveaus en in het leger. In die geest zou een aanzienlijk contingent van het aanvallend leger (600 man met eigen bewapening) in het hartje van de hoofdstad Kigali geïntegreerd worden in het zwakke onderbewapende leger van het land... en daarenboven nog zelfs gekaserneerd worden in de gebouwen van het nationaal Parlement, het symbool van de Hutu-macht. Met rondom hen, om ze te beschermen, een gordel van door de Verenigde Naties gemandateerde Belgische soldaten. Van een uitdaging gesproken !

Alles wat de Tutsi niet hadden bekomen door verkiezingen verwierven zij nu ingevolge hun gewapende inval, met de hulp van het buitenland en ook onder druk van ons land.

Onze minister van Buitenlandse Zaken, totaal de plaatselijke opinie miskennend, ondernam een speciale reis naar Kigali om de weigerige président Habyarimana, onder zware druk en dreiging met het opdoeken van de totnogtoe karige en onvoldoende ontwikkelingshulp, ertoe te brengen “Arusha” te aanvaarden. Dit gebeurde vlak voor de bloedige maand april 1994. Habyarimana moest zijn weigerachtige houding opgeven en zou uiteindelijk in Arusha stellen dat hij akkoord ging.

Was dat de reden om hem uit de weg te ruimen ? En door wie ? Door zijn eigen achterban, die zijn aanvaarding van de voor het Rwandese volk onaanvaardbare condities verwierp om hem door extremisten te vervangen ? Of door de FPR-politici die wel wisten dat alleen Habyarimana hen nog kon stuiten in de herovering van het land ? Ik weet het niet, maar de mentaliteit kennend, stel ik wel dat de ene zowel als de andere partij er niet voor terug zou schrikken, in naam van de noodzaak ieder obstakel uit de weg te ruimen. Het verdere verloop heeft dat ruim bewezen, zoals ook elders in Afrika.

Het lijkt geen twijfel dat de Hutu-gemeenschap zich door de Belgen bedrogen en verraden heeft gevoeld, die hen openlijk in de steek hebben gelaten en hen zodoende aan de op weerwraak bewuste Tutsi uitleverden.

Volgens het spreekwoord "Geef een Tutsi een plaatsje in je hut, binnenkort ligt hij in je bed en jij staat buiten", dat ik persoonlijk in mijn tijd in Rwanda hoorde, wisten ze dat ze van de op revanche beluste aanvallers konden verwachten dat de Tutsi-overheersing met de privileges van weleer terug zou worden opgelegd. Diezelfde Belgen die hen als voormalige voogdij-overheid daarvan wisten te vrijwaren, brachten hen nu onder druk om de restauratie te aanvaarden.

De traditionele en diep gewortelde Hutu-achterdocht tegen de Tutsi, gestoeld op een minderwaardigheidscomplex, richtte zich nu ook op de Belgen. Gezien de ommezwaai van onze buitenlandse politiek en de door angst voor de terugkeer van de macht en de te verwachten onderdrukking van de Tutsi, ontardden achterdocht en vrees in rassenhaat. Die vrees en haat sloegen over in paniek toen president Habyarimana, de laatste en voornaamste borstwering tegen de restauratie van de Tutsi, in een aanslag werd uitgeschakeld.

De massa, wel wetend dat rekenschap, en teruggave geëist zou worden van de door hen sedert dertig jaren Hutu-bewind verbouwde gronden en eigendommen, had dan ook gretig gehoor naar de oproep van de extremisten tot totale uitschakeling van de plaatselijke Tutsi en hun politieke aanhang. Het terrorisme van 1959 indachtig, gold hier de idee: "Owel zij ofwel wij moeten eraan".

Vanzelfsprekend, en onder geen beding kan dit enige verschoning opleveren voor het aangerichte bloedbad. Mijns inziens verklaart het wel waarom het er zo erg aan toe is gegaan en hoe die eenvoudige en goedgelovige boerenmensen tot zulke ongelooflijke excessen zijn gekomen.

Slotbeschouwing

Op heden weten we dat de militair en diplomatiek sterkere FPR het pleit gewonnen heeft en de totale macht in dit ongelukkig land in handen heeft. De door "Arusha" voorziene machtsdeling is door de nieuwe heersers volledig miskend. En helaas, na een Tutsi-genocide volgde een nog ergere Hutu-genocide waarbij honderdduizenden Hutu naar de wouden van het nabije Congo vluchtten, en daar achtervolgd en uitgeroeid werden.

Waar ligt de schuld? "Pleure, o mon Pays bien aimé!"...

Louis Jaspers

In memoriam

René PUTTEMANS

Met diep leedwezen vernamen wij het overlijden, in de leeftijd van 92 jaar, van onze trouwe medestander, René Puttemans. Het was een voorrecht deze merkwaardige en innemende persoonlijkheid tot vriend te hebben. Het intellect, de vitaliteit, de beginselvastheid, het humanisme van deze man van bescheiden origine die een schitterende loopbaan uitbouwde als econoom en financier kan enkel bewondering wekken.

Wij hadden juist de laatste hand gelegd aan een bijdrage over deze merkwaardige persoonlijkheid. Het lag dan ook voor de hand deze meteen te publiceren.

Aan de zonen, kleinkinderen en achterkleinkinderen van onze dierbare vriend hebben wij onze deelneming betuigd in hun rouw.

Van kindsbeen af is Tervurenaar René Puttemans een snelle jongen geweest : “Wij gingen al lopend naar de dorpsschool en koersten om als eerste op school aan te komen”, vertelt hij. Na de lagere school deed René zijn humaniora in het Frans aan het Atheneum van Brussel. Daarop kwam al dadelijk de eerste job : René wordt klerk bij de AG-Verzeke-ringsmaatschappij aan de Emile-Jacqmainlaan te Brussel. Meteen komt ook de sport in zijn leven : via een werkrelatie raakt hij ingelijfd bij de Union Saint-Gilloise en gaat hij aan het trainen. Goed bloed liegt blijkbaar niet, want na enige tijd is hij al kampioen van België over 4 x 100 m. samen met een drietal kleppers. Trouwens, veelvuldig wereldrecordhouder Miel Puttemans behoort vermoedelijk tot dezelfde stam als René.

Naast de sterke benen is er ook de levendige geest : René heeft belangstelling voor verre horisonten : boeken over exploratie, Jules Verne, Rudyard Kipling voeden zijn weetgrage geest en de nabijheid van het “Koloniaal Museum”, zoals de instelling in die tijd heette, betekent een welkome incentive. Meer bepaald voelt hij zich geïntrigeerd door Kiplings boodschap “*The White Man’s Burden*” : de thesis die voorstaat dat het een last en verantwoording is voor de meer ontwikkelde naties zich in te spannen om de minder ontwikkelden tot een hoger beschavingsniveau op te tillen.

René Puttemans bijt nu de spits af : hij behoort tot de eerste lichting van de pas verneder-landste Sint-Aloysius Handelshogeschool te Brussel, waar hij in 1945 via avondonderwijs het diploma van licentiaat in handels- en financiële wetenschappen behaalt met een proef-schrift over “Financiële concentratie in Belgisch-Congo”.

Eindelijk Afrika

Meteen ligt de begeerde weg naar Afrika open : René wordt gerecruteerd als secretaris-boekhouder bij Immocongo, een vastgoedmaatschappij die afhing van de Société Générale. In ruil voor de financiering van de bouw van de spoorlijn Matadi-Leopoldstad, waren indertijd in de zogenaamde ‘zone des 200 mètres’ langs de spoorlijn gronden toegewezen die geleidelijk werden verzilverd. Hij is een van de twaalf passagiers die begin 1946 met een klein vliegtuigje in drie dagen naar Leopoldstad werden overgevlogen. Hij was wel verloofd maar nog niet getrouwd, maar hoe dan ook was het in die tijd de gewoonte dat de privé-werkgevers de voorzorg namen te wachten tot hun nieuwe recruten voldoende ingeplant waren vooraleer ook de (aanstaande) wederhelft de overtocht mocht maken. Veel ongeduld kwam er evenwel niet aan te pas, en zodra er een zitje in een vliegtuig gevonden was, kwam Ghislaine, de aanstaande mevrouw Puttemans eerder onverwacht over-gevlogen. “Recht naar de kathedraal”, decreteerde de pastoor van de Sint-Annaparochie, want in die tijd golden er principes waarmee niet gesold werd. Het burgerlijk huwelijk moest dan maar een dagje wachten!

Van boekhouder naar economist

René Puttemans raakte al vlug vertrouwd met het Vlaamsdenkend milieu in de koloniale hoofdstad en meer bepaald met de groep die het tijdschrift “Band” uitgaf, gesticht door de latere

gouverneur-generaal Rik Cornelis. Die relatie vergemakkelijkte René's overstap naar de diensten van het Gouvernement-Generaal, waar hij uiteraard in de financieel-economische sector aan de slag kon gaan en o.m. ten behoeve van de Gouverneur-Generaal een periodische "tableau de bord" van de Congolese economie verzorgde. Hij werd er een bevoorrecht getuige van de ontstuimige ontwikkeling die het land tijdens die 15 naoorlogse jaren doormaakte, een evolutie die niet voor die van China tijdens de jongste jaren moest onderdoen. De uitvoering van het eerste Tienjarenplan (1949-1959) gaf een krachtige spoorslag tot het valoriseren van de enorme natuurlijke rijkdommen die Congo te bieden had en meteen ook tot de sociaal-economische ontwikkeling. De triomfantelijke reis van Koning Boudewijn in 1955 was van die gouden tijd een welsprekend exponent.

Aan variatie, verantwoordelijkheden en verrassingen was er voor een jonge ambtenaar in het toenmalige Congo geen gebrek. Bevoorrecht door zijn kennis van het Engels, werd hij er al spoedig bijgehaald om diverse personaliteiten rond te leiden die het land kwamen bezoeken. Als jonge ambtenaar vergezelde hij grote heren zoals de Zweedse econoom Sune Carlson, hoofd van de Economische dienst van de UNO, en vooral Eugene Black, de befaamde voorzitter van de Wereldbank.

Van variatie gesproken : zo moest René Puttemans bijvoorbeeld periodisch mee toezicht houden op de vernietiging van versleten bankbriefjes die ingetrokken waren. Dit tot de ontzetting van de zwarten, toen ze die hele pakken versleten biljetten in een verbrandings-oven zagen verdwijnen...

Cultuur

Naast de economie was er ook de cultuur. René Puttemans werd al spoedig redactielid van het bovengenoemde maandblad "Band", waarvoor hij verschillende novellen en diverse bijdragen schreef. Band organiseerde ook, in samenwerking met de Vlaamse Vrienden-kring, bezoeken van befaamde Vlaamse schrijvers en kunstenaars. De schilders Luc Peire en Floris Jespers waren bij hem te gast. Dat was ook zo voor Gerard Walschap, de auteur die wellicht de diepste band met Afrika had, zoals blijkt uit zijn boeken "Oproer in Congo" en "Zuster Virgilia". Dan waren er ook nog de toneelkunstenaars Fred Engelen en Tine Balder die met hun gezelschap in "Leo" waardevolle voorstellingen kwamen geven.

Een vleugje cultuur betekende beslist een welgekomen verrijking midden een zekere tropische nonchalance. Dat lag trouwens helemaal in de lijn van de ambitie van Rik Cornelis, die wou dat de Vlamingen zich in Congo langs hun beste zijde lieten kennen. Midden het overwegend Franstalige koloniale milieu was enige Vlaamse assertiviteit zeker geen overbodige luxe.

Het jaar 1954 betekende het vertrekpunt van de Universiteit Lovanium, wat een aantal nieuwe gezichten naar de hoofdstad bracht. Zo is het dat de beide zoontjes Puttemans respectievelijk samen in de klas zaten met Herman en Erik Van Rompuy, de zonen van Vic Van Rompuy, tijdelijk hoogleraar aan de jonge universiteit.

Sport

René Puttemans ging ook al dadelijk belangstelling vertonen voor de sportbeoefening, en dat tot in Congo-Brazzaville toe, waar hij ooit als enige blanke deelnemer een 100-m. wedloop in de wacht wist te slepen. Hij knoopte al vlug kennis aan met de gigantische figuur die pater de la Kéthulle de Ryhove was, beter bekend als Tata Raphaël, sport-promotor en bouwer van het reusachtige stadion, die door de zwarte bevolking op handen werd gedragen. Tijdens de half-time van de voetbalwedstrijden organiseerde René atletiekwedstrijden om de belangstelling voor die sport aan te zwengelen. Verschillende merkwaardige talenten kwamen zo aan het licht, die naderhand ook in het Belgische voetbal aan hun trekken kwamen, zoals Lolinga (Sint-Truiden) of Nzeza (Luik). Voetbal oefende ook zoveel meer aantrekkingskracht uit !

Naar een tweede Tienjarenplan

Vol vuur sprak René Puttemans over zijn betrokkenheid bij het voorbereidende studiewerk in verband met het Inga-project. Dit enorme project had het sluitstuk moeten worden van een tweede Tienjarenplan. De bedoeling was het gigantisch hydro-elektrisch potentieel van de Inga-stroomversnellingen op de Congostroom in Beneden-Congo geleidelijk uit te bouwen om elektrische stroom te produceren en te leveren aan een groot deel van het Afrikaanse continent. Men sprak van een capaciteit die een vierde van de hele Verenigde Staten evenaarde. Via studiebureaus van wereldformaat werd ook geprospecteerd om de grootste aluminiumproducenten aan te trekken, gezien het feit dat aluminiumproductie enorme hoeveelheden elektriciteit opslorpt.

Men kan zich inbeelden welk intens studie- en lobbywerk zulk een gigantisch project met zich meebracht. In dit verband is René niet karig met zijn lof voor de Amerikaanse diplomaaten waarmee hij onderhandelde. Hij was aangenaam verrast door de ernst en de degelijkheid van die mensen, die zich echt begaan voelden met de ontwikkeling van Congo. Vergeten wij trouwens ook niet dat in die tijd de koude oorlog in alle hevigheid woedde.

Helaas kwam de politieke onrust al gauw een kruis maken over het tweede Tienjarenplan, waarvan niets in huis is gekomen, toen de overhaaste onafhankelijkheid als een donderslag op Congo insloeg en al die grootse plannen hopeloos in duigen deed vallen.

Weer naar Brussel, dan naar Washington... en terug naar Congo

Als medewerker van Gouverneur-generaal Pétillon had René Puttemans het voorrecht deze man van dichtbij te leren kennen... en te bewonderen. Hij is vol lof voor de integriteit en de rechtschapenheid van de heer Pétillon. Toen deze laatste in 1958 onverwacht verzocht werd om in de Belgische regering te treden als minister van Afrikaanse Zaken, werd René uitgenodigd om zijn chef te volgen als kabinetsadviseur voor economische en financiële aangelegenheden. De rechtlijnigheid van Pétillon, die zich eerder als Minister des Konings profileerde dan als een instrument in het partijpolitieke schaakspel, had dan ook tot gevolg dat zijn ministerschap van korte duur was.

Ook voor het kabinet van de volgende minister van Afrikaanse Zaken, de ontstuijgende Maurice Van Hemelrijck, werd een beroep gedaan op de kennis en de ervaring van René Puttemans om de minister van advies te dienen. Niet voor lang echter, want hij kreeg al spoedig de gelegenheid om te Washington een opleiding te gaan volgen in het *Economic Development Institute*. Dit was een organisatie van de Wereldbank, 's werelds grootste financieringsbron van ontwikkelingshulp, waar hij zich als een vis in het water leek te voelen en opgenomen werd in een soort mondiale vriendenkring op topniveau.

Meteen was de aanloop gegeven tot een nieuwe uitdaging : een carrière als ambtenaar bij de Wereldbank. Maar Afrika laat René Puttemans niet los. Op verzoek van minister van Buitenlandse Zaken P.-H. Spaak wordt hij door dezelfde Wereldbank in 1966 ter beschikking gesteld om o.a. toezicht te houden op de besteding van een Belgische lening aan het Mobuturégime. Wij vinden hem dan ook voor de laatste maal in Kinshasa terug als hoofd van een "Bureau de Coordination économique", een instelling die onder de hoede van de UNO functioneerde.

Het einde van het Afrikaanse onderdeel van zijn bestaan betekent nog helemaal niet het einde van René's beroepsleven. Na zijn activiteiten bij de Wereldbank bouwt hij in geen tijd een nieuwe loopbaan op als bankdirecteur.

Het woord opruststelling was voor René Puttemans een erg relatief begrip. Hij bleef een actief waarnemer van het politieke en maatschappelijk gebeuren en volgde diep teleurgesteld de bedroevende evolutie in het onafhankelijke Congo. Hij was ook overtuigd steunend lid van alle hem bekende kringen van oud-kolonialen.

Wij buigen met eerbied voor de nagedachtenis van deze in alle opzichten talentrijke en merkwaardige man.

Guido Bosteels

Jo Van Severen

Nog even voor het afsluiten van dit nummer kregen wij kennis van het overlijden van Dendermondenaar Jo Van Severen, geboren in 1930.

Van 1953 tot 1963 was Jo Van Severen actief in de Gewestdienst, in Kolwezi, Albertville en Bunkeya. Ook reeds in Afrika toonde hij een levendige belangstelling voor de schilder-kunst, uiteraard heel bijzonder voor de autochtone. Zo kwam hij er toen reeds toe in Kolwezi een kunsttentoonstelling op touw te zetten. Tal van Congolese kunstenaars hebben dan ook veel aan hem te danken.

Terug in België, kwam hij in dienst bij AVEVE. Ondanks zijn drukke beroepsbezigheden slaagde hij erin deze te combineren met zijn grote liefde voor zijn artistieke hobby, en wist hij een even selecte als uitgebreide verzameling werken van Europese en Afrikaanse kunstenaars op te bouwen. Zijn kennis van dit gespecialiseerd domein was indruk-wekkend.

Wij hebben ons rouwbeklag aan de naastbestaanden van onze betreurde vriend betuigd.

1964-2014 : 50 jaar na de rebellies in Congo

Een herdenking wordt voorbereid

Volgend jaar is het alweer een halve eeuw geleden dat de jonge Republiek Congo dreigde te bezwijken onder de druk van de opstand van de Simba's en ander Mulelisten, die haar climax vond in de bevrijding van de gegijzelden, in Stanleystad op 24 november 1964 en in Paulis (Isiro) op 26 november 1964. Deze ontknoping was het werk van een detachement Belgische paracommando's, gesteund door de operatie "Ommegang" die onder het bevel stond van kolonel Vandewalle.

Op dat ogenblik hadden de rebellen ongeveer twee derden van het Congolese grondgebied in hun macht, d.w.z. driemaal de oppervlakte van Frankrijk. Sinds 5 september van hetzelfde jaar was de onzinnige "République populaire du Congo-Stanleyville" opgericht met Christophe Gbenye als president.

De afschuwelijke barbarie die met deze revolutionaire beweging gepaard is gegaan heeft het leven gekost aan duizenden Congolezen en ongeveer 420 buitenlanders, waaronder uiteraard talrijke Belgen en een groot aantal missionarissen.

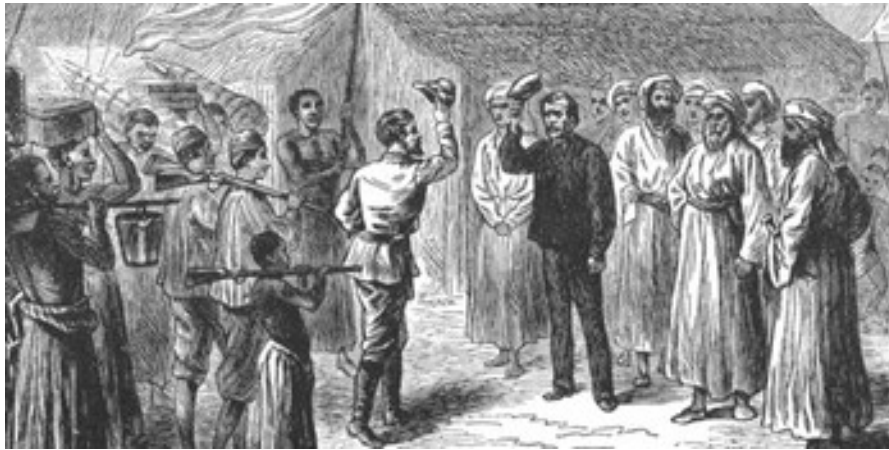
Vijftig jaar na de feiten kon deze tragiek niet stilzwijgend voorbij worden gegaan. Daarom werd een tijdelijke vereniging in het leven geroepen, "België-Congo verbroederd – Fraternité Belgo-Congolaise", zulks op initiatief en onder het voorzitterschap van Michel Faeles, voormalig directeur van de Federatie van Congolese ondernemingen, die de gebeurtenissen in Stanleystad aan den lijve heeft meegemaakt en daarbij trouwens ternauwernood aan de dood ontsnapt is. Vertegenwoordigers van diverse organisaties zoals bijv. de Vereniging van Congolezen in België en ook uw voorzitter werken aan dit initiatief mee.

Baron Patrick Nothomb, de man waarvan men weet welke voorbeeldige rol hij als consul-generaal heeft gespeeld midden de chaotische toestanden die tijdens de gijzeling in Stanleystad heersten, heeft het erevoorzitterschap van de vereniging aanvaard.

Het hoogtepunt van de herdenking zal een religieuze plechtigheid zijn in de Sint-Michiels en Sint-Goedelekathedraal te Brussel, op 20 september 2014, ter nagedachtenis van de slachtoffers. Aartsbisschop Leonard zal aan de plechtigheid deel-nemen. Kardinaal Monsengwo, aartsbisschop van Congo, wordt eveneens uitgenodigd.

Ook in Congo zelf, en voornamelijk in de gebieden die zwaar onder deze tragedie geleden hebben, zullen herdenkingsplechtigheden plaatsvinden.

“Doctor Livingstone, I presume”

We schrijven 10 november 1871 wanneer de historische handdruk wordt gewisseld tussen de discrete Schotse arts en missionaris David Livingstone en de dertigjarige flamboyante reporter Henry Morton Stanley, die was uitgezonden door een Amerikaanse krant, de New York Herald, om die al herhaaldelijk doodgewaande figuur te zoeken en te interviewen. Deze mythisch geworden ontmoeting, geïllustreerd door de legendarische woorden : “Doctor Livingstone, I presume”, vond dus plaats in het dorpje Ujiji, aan de boord van het Tanganyikameer, in het huidige Tanzanië.

Aangezien het dit jaar 200 jaar geleden is dat Livingstone geboren werd, heeft het BELvue Museum te Brussel het moment geschikt gevonden om deze geschiedenis nog even in herinnering te brengen. Hoewel het beeldmateriaal uit die tijd uit de aard der zaak beperkt is, is het toch mogelijk gebleken, mits een beroep te doen op het Afrikamuseum te Tervuren, om zowat 150 stukken bij elkaar te brengen voor een tentoonstelling. Dit museum is inderdaad de gelukkige bezitter geworden van de archieven van H. M. Stanley, een eerste deel in 1982, door een aankoop door de toenmalige Generale Maatschappij en een tweede deel, in 2001, dankzij de Koning Boudewijnstichting.

In zijn dagboek brengt Stanley op die tiende november 1871 de beschrijving van zijn aankomst : “Midden een groep Zwarten en Arabieren zag ik een bejaarde blanke man aankomen met een afgewassen pet op het hoofd, gekleed in een rode wollen vest en een broek in tweed.” Van de mythische vraag is echter geen spoor overgebleven. Sinds jaar en dag ontbreekt de daaropvolgende bladzijde uit het journaal, waarin Stanley precies de scène moet hebben beschreven.

Zonder echt spectaculaire zaken te tonen, brengt de tentoonstelling in het stemmige kader van het BELvue Museum toch een waardevolle evocatie van dit historisch gebeuren. (GB)

**Het BELvuemuseum is gevestigd Paleizenplein 7 te Brussel (naast het koninklijk paleis).
Gratis toegang van dinsdag tot zondag (van 10 u. tot 17 u.).
Nog geopend tot 11 november aanstaande.**

Naar een vernieuwd Afrikamuseum

Na herhaaldelijk te zijn aangekondigd en even zoveel keer te zijn uitgesteld, is de kogel nu definitief door de kerk, zoals dit door de pers al uitvoerig in het licht is gesteld. Op maandag 2 december 2013 gaat het Africamuseum “voor verscheidene jaren” (men is voorzichtig!) dicht om de sinds lang geplande ingrijpende renovatiewerken mogelijk te maken. Als laatste troost worden wij nog vergast op een geanimeerd week-end (30 november-1 december) met diverse nader te bepalen ontspannende manifestaties.

Tijdens de sluitingstijd zullen fragmentaire tentoonstellingen en “workshops” plaats kunnen vinden op diverse locaties.

Het element dat bij de eerste aanblik van de renovatie zal opvallen is zeker de bouw van een nieuw onthaalpaviljoen, in strikt eigentijdse stijl, dat zijn plaats zal vinden tussen het Koloniënpaleis (aan het einde van de Tervurenlaan) en het directiegebouw (zie hieronder).

Vanuit dat onthaalpaviljoen zullen de bezoekers toegang krijgen tot het eigenlijke Museumgebouw via een ondergrondse galerij. Zo zullen zij eerst in de huidige kelderverdieping van het museum aanbellen, waar het eerste deel van de permanente collectie ondergebracht zal worden. Het tweede deel van die collectie zal dan te zien zijn op het gelijkvloers. Daar wij weten dat er tot op heden slechts plaats was om een gering percentage van de KMMA-verzamelingen uit te stallen, is de hoop gewettigd dat de toekomstige bezoekers van een verruimd aanbod zullen kunnen genieten.

Sinds jaar en dag hebben wij al gelezen en horen spreken over de behoefte om het museum te ontdoen van zijn “kolonialistisch” imago. Laat ons de hoop koesteren dat men in deze omstreken materie een ethisch en historisch gefundeerde afweging zal weten te maken tussen uiteenlopende benaderingen, waarbij voor de verdiensten van “de besten onzer broeders” de gerechtigde plaats zal worden ingeruimd (GB).

Lidmaatschapsbijdragen

Onze hartelijke dank aan de onderstaande trouwe leden voor de bijdrage die zij ons overmaakten, en heel bijzonder aan de talrijke vrienden die zo goed waren hun bijdrage royaal naar boven toe af te ronden.

De h. & mevr. Ampe-de Mazière, St. Martens-Latem
De h. Sam Annys, Wijnegem
De h. G. Avonds, Kapellen
De h. W. Avonds, Vosselaar
De h. en mevr. G. Baeyens, Terafene / Affligem
De h. O. Baeyens, De Pinte
De h. P. Beckers, Merksem
De h. A. Beckx, Keerbergen
De h. en mevr. Beyls, Geluveld
De h. en mevr. L. Boets, Herentals
Mevr. R.A. Bonne, Brugge
De h. W. Bossaerts, Keerbergen
De h. G. Bosteels, Tervuren
De h. en mevr. B. Brasseur-Goens, Nijlen
De h. en mevr. H. Brat, Wezembeek-Oppem
De h. en mevr. J. Brems, Haasrode
De h. H. Bruneel, Lo-Reninge
Mevr. L. Calberson, Antwerpen
De h. A. Callewier, Harelbeke
Mevr. L. Cardon, Oostende
Mevr. P. Claes, Sint-Truiden
De h. en mevr. E. Clement
De h. C. Colaers, SP-Alfaz del Pi
Mevr. A. Cops, Schaffen
De h. en mevr. Craet-Lagae, Roeselare
De h. en mevr. Daene, Strombeek-Bever
Dr. Cl. Damman, Kortrijk
Dr. en mevr. H. De Baets, Oostende
De h. R. De Bièvre, Bornem
De h. L. De Clerck, Eigenbrakel

De h. K. De Goeyse, Berlaar
 De h. P. De Jonghe, Kortrijk
 De h. W. De Jonghe, Oostende
 E.P. D. Delabie, De Panne
 De h. Palmer Delarue, Brasschaat
 Mevr. H. De Maeseneire, Zaventem
 De h. en mevr. D. De Meyer, St- Jans Molenbeek
 E. Br. P. Dequeker, Torhout
 De h. A. De Ruijter, Heusden
 De h. en mevr. Desmedt, St. Genesius-Rode
 De h. Luc De Visscher, Destelbergen
 De h. W. De Wilde, Hasselt
 Eerw. Kan. E. De Zeine, Brugge
 De h. & mevr. L. De Zutter, Roeselare
 De h. G. Dierckens, St.Pieters-Leeuw
 Mevr. Gr. Driljeux, Sint-Truiden
 Mevr. G. Duytschaever, Ekeren
 De h. en mevr. J. Eliaerts, Antwerpen
 Dr. A. Gabriels, Aalst
 Prof. dr. J. Ghesquiere, Brasschaat
 Mevr. G. Goethals, Roeselare
 De h. en mevr. A. Graré, Berchem
 De h. F. Hessel, Jalhay
 De h. L. Hoérée, Wilrijk
 De h. L. Jaspers, F-Glorianes
 De h. en mevr. J. Goedertier, Heusden
 Mevr. E. Janssens, St. Lambrechts-Woluwe
 De h. en mevr. Jorissen, Hasselt
 De h. F. Keereman, Oudergem
 De h. en mevr. A. Laleman, Oostende
 De h. C. Lamote, Oostende
 De h. P. Lelièvre-Damit, Tervuren
 Mevr. H. Leuridan, Koksijde
 De h. & mevr. G. Loosen, Zonhoven
 De h. & mevr. Mertens-Blomme, Meerhout
 De h. en mevr. J. Mertens, Geel
 De h. W. Mertens, Maarkedal
 Prof. dr. H. Michels, Haasrode
 Mevr. G. Missinne, Brugge
 E. Zr. V. Ottenburghs, Gent
 De h. R. Puttemans (†)
 De h. N. Pype, Brugge
 De h. P. Quaghebeur, Wilskerke
 De h. P. Reynders, Assesse
 Mevr. G. Simoens-Boon, Tervuren
 Mevr. A. Steegmans, Diepenbeek
 Mevr. M. Stegen, Diepenbeek
 De h. M. Strobbe, Merelbeke
 Mevr. M. Torfs, Keerbergen
 De h. J. Vanacker, Roesbrugge-H.
 De h. L. Van Alsenoy, Kapellen
 Mevr. Van Balen-Stappers, Berchem
 De h. H. Van Beeck, Overijse
 De h. en mevr. Van den Abbeele, De Haan

De h. M. Van den Broeck, De Panne
De h. M. Vandeputte, 1140 Brussel
De h. J. Van der Paal, Berchem
Dr. J. Vandevoorde, Dion-Valmont
De h. & mevr. Van Dorpe-Ide, Kortrijk
Mevr. M. Van Eylen, Leuven
Dr. T. Van Gijsel, Hasselt
Mevr. D. Van Hassel, Diest
Mevr. M. Van Laer, Groot-Bijgaarden
Prof. dr. en mevr. W. Van Pee, Heist a/Zee
Dr. en mevr. E. Van Rompaey, Kessel-Lo
Dr. en mevr. Verhoest, Roeselare
Mevr. K. Vos, Zoutleeuw

Deze Nieuwsbrief is uitgegeven door de vzw AFRIKAGETUIGENISSEN

Zetel : Jan van Ruusbroecstraat 15, 3080 Tervuren

(e-mail : g.bosteels@skynet.be)

Niets uit deze nieuwsbrief mag worden overgenomen, gekopieerd of gepubliceerd
zonder de
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, die alle rechten
voorbehoudt.

